

ST **IL** ETTEN

NR 1/02 ÅRGÅNG 17.

ORGAN FÖR INDEPENDENT LIVING-RÖRELSEN I SVERIGE.

Independent Living i Sverige. För mänskliga fri- och rättigheter. Mot diskriminering och särlösningar!

B

Till funktionshindrade
Karl Anka
Hemvägen 37
739 87 Ankeborg

STILETTEN tar en titt på statistiken
Resultatet av IL:s enkät inför valet
Intervjuserie med IL-profiler
Ur Gunillas byrålåda
Personlig assistans på nätet

Statistiska centralbyrån
Statistics Sweden
701 89 Örebro

Varför ska man ha personlig assistans i STIL?

FOTO: WALTER HIRSCH

I STIL bestämmer du över din vardag. Det ger dina assistenter de bästa förutsättningar att assistera dig på rätt sätt och grundar för att de trivs.

Som medlem i STIL blir du *Arbetsledare* för dina assistenter. STIL blir *arbetsgivare*. Det betyder att du har full kontroll över din assistans och delar arbetsgivaransvaret med alla andra medlemmar.

STIL har nära 230 Arbetsledare över hela Sverige och över 1500 assistenter anställda. Dina assistenter kan känna sig trygga hos en

stor och stabil arbetsgivare. Som arbetsledare har du rösträtt. Genom rösträtten kan du påverka STIL och vara med och utveckla STILmodellen. Kanske vill du ta hela ansvaret och kandidera till styrelsen?

Vilken annan form för personlig assistans ger dig full kontroll över både din assistans och din assistansannordnare?

STIL

Independent Living i Sverige

Independent Living i Sverige arbetar handikappolitiskt för ett tillägg i grundlagen som förbjuder diskriminering av människor med funktionshinder. IL i Sverige arbetar också för en undergripande lagstiftning med verk samma sanktioner på områden som t.ex. tillgänglighet till offentliga miljöer och en kollektivtrafik för alla.

IL i Sverige är en del av det globala Independent Living-nätverket – den internationella medborgarrättsrörelsen för människor med funktionshinder.

Medlemskap med rösträtt i något av IL-kooperativen förutsätter eget behov av personlig assistans.

Stödmedlemskap diskuteras med respektive kooperativ.

Prenumeration

200 kr/år.

Postgirokonto 73 66 70-1

STILETTEN är organ för Independent Living i Sverige och kooperativen STIL, Stockholmskooperativet för Independent Living, GIL, Göteborgs Independent Living, HIL, Helsingborgs Independent Living, **STILETTEN** kommer ut fyra gånger om året.

Redaktör och grafisk form: Roland Ewers

Tryck: Svensk Informationspartner AB

Ansvarig utgivare: Helena Karnström

Postadress STIL:

Bondegatan 39, 116 33 Stockholm

Tel 08-506 221 50, Fax 08-506 221 70,

IT: www.stil.se

eller e-post: johan.sjogren@stil.se

STILETTEN 1/02

3

STILETTEN gör ett försök att djuploda i den sociala ingengörskonstens fundamentala beståndsdelar – statistik och vetenskap.

Vi redovisar också delar av IL:s pejling inför valet 2002.

Vad säger partierna om våra frågor? (**STILETTEN** nr 4-01) Och vad säger den enskilde riksdagsledamoten?

April, april...

Roland Ewers

Redaktör

Rättelse

Under rubriken Kontantstöd – bilstöd i **STILETTEN** nr 4-01 Skrev Clarence Crafoord felaktigt att: "Halvt bidrag lämnas med högst 30 000 kronor till bidragsberättigad som är under 65 år och, efter att ha beviljats bidrag enligt ovan, har lämnat arbetsmarknaden med förtidspension eller har beviljats sjukbidrag enligt lagen om allmän försäkring, eller till annan som fyllt 18 år men inte 50 år.

Ska istället vara helt bidrag med 60 000 kronor. RED*

Angående prenumerationer och adressändringar

Adressen för adressändringar, uppsägningar av prenumerationer, beställning av prenumerationer mm. är:

STIL, Bondegatan 39, 116 33 Stockholm

Vi har satt detta tecken vid medverkande som har erfarenhet av eget funktionshinder. Därmed vill vi klargöra att vi betraktar det som en merit i arbetet med att skapa opinion och politik för medborgerliga rättigheter och mot diskriminering av människor med funktionshinder.

INNEHÅLL

Allmän information, *sid 3*

Ledare, *sid 4*

Om stenen, *sid 5*

Därför fyller jag inte i RFV:s enkät, *sid 7*

Bemötandeutredningen – ett bra alternativ, *sid 9*

Så säger RFV om sin enkät, *sid 10*

Val 2002, *sid 13*

Resultat av IL:s riksdagsenkät inför valet, *sid 14*

Anki tror på dialog, **STILETTEN**:s intervjuserie med IL-profiler fortsätter, *sid 18*

Personlig assistans på nätet, *sid 21*

Bra förslag från RFV, *sid 21*

Rekrytering av personliga assi-

stenter, *sid 22*

Nu skiter jag i jantelagen, *sid 24*

Korsord, *sid 27*

Med behån runt öronen bland molnen

Att flyga innebär att allt kan häända för många av oss som har funktionshinder: Rullstolen kan gå sönder under transporten. Ännu värre, den kanske inte ens kommer med. Eller man kanske ramlar och bryter benet vid alla överflyttningar o.s.v. Jag tror inte att det finns någon annan situation där jag känner mig så fruktansvärt utlämnad som när jag och elrullen ska ut och flyga.

Vanligtvis tänker vi ju på den allmänna flygrädsla som kan drabba alla människor. För visst är det något märkligt med det här med flygning? Jag har egentligen aldrig förstått hur flygplan kan hålla sig kvar i luften.

Det jag tänker på är något helt annat, nämligen den speciella oro som alltid börjar växa inom mig när jag är på väg ut till flygplatsen. Det visar sig snabbt att många medresenärer också blir smittade av min oro. Irritationer uppstår och jag känner mig bajs- nödig och kissnödig om vartannat även fast jag varit på toaletten, eftersom jag vet att det dröjer länge innan jag återser en sådan igen.

En annan sak som också är mycket märklig i denna flygresevärld är att nya regler när som helst kan uppstå. Det som tidigare gått alldeles utmärkt är plötsligt helt omöjligt att utföra. Ena gången går det till exempel bra att köra rullstolen fram till gaten. En annan gång har man aldrig hört talas om något sådant. Sedan har vi den så kallade "passagerarservicen" som i sitt bemötande påminner om färdtjänstens inställning – kunden har alltid fel.

En del av passagerarna är väldigt trevliga, men andra är så otrevliga att man ryser. Och det är just detta – att man hela tiden ska behöva känna sig så totalt ut-

lämnad och beroende av andra människors humörsvägningar.

Och så detta bok med alla byten till och från diverse olika rullstolar och till flygplansfåtöljen. Man flyttas hit och dit. Kläderna hamnar under hakan och behån sitter snart virad runt öronen. Tänk att i stället kunna få

glida in i sin rullstol som vilken kvinna som helst och känna sig anständig. Med kjolen på plats, behån där den är ämnad att sitta och så även tröjan.

Samma frågor som de senaste 32 åren upprepades när jag nyligen skulle flyga från Arlanda: Jag vill använda min egen elrullstol upp till gaten, men flygplatspersonalen hävdar envist att detta är en omöjlighet. Anledningen är, påstår man, att det inte finns någon hiss i närheten som går mellan gaten och plattan.

Han eller hon i passagerarservicepersonalen måste alltså själv gå en bit för att komma till hissen ner till plattan med min rullstol. Jag hävdar, som jag alltid brukar göra, att det inte är mitt problem. Jag är bara en vanlig resenär som

varken begär mer eller mindre än övriga resenärer. Personen i fråga svarar:

– Ta upp det med handikapporganisationerna så kan de framföra dina åsikter.

I dessa lägen finner sig ett slags förlamning i min hjärna. Motargumenten är totalt bortblåsta. Gud, så korkat, är det enda jag kan tänka! Och vad har den traditionella handikapprörelsen över huvud taget gjort på den här fronten? Hade det nu funnits en effektivt fungerande tillgänglighetslagstiftning så kunde jag i alla fall dra Arlanda flygplats inför domstol för diskriminering.

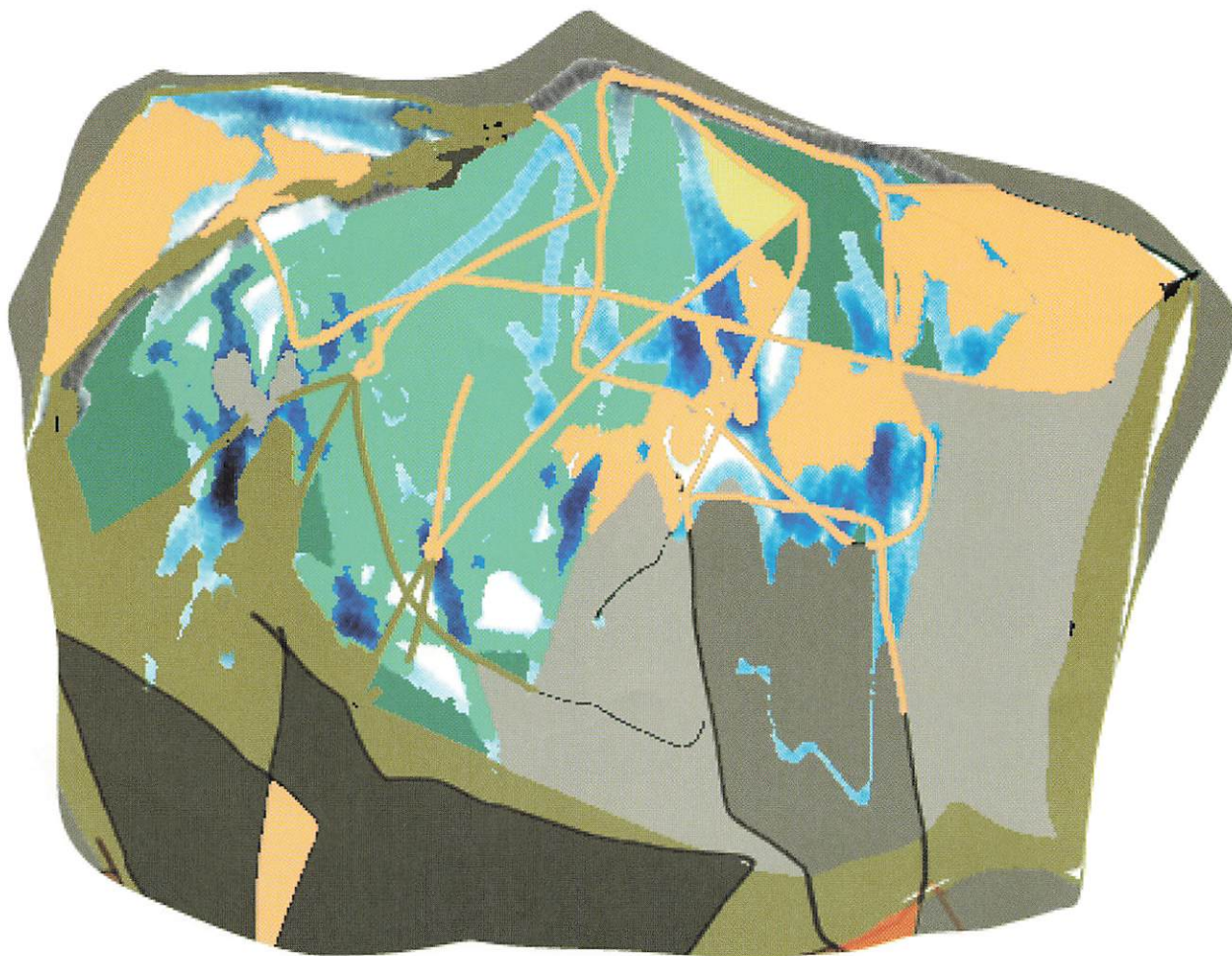
På de flesta områden utvecklas system och rutiner för att underlätta för passagerare som reser i tjänsten eller på fritiden, men för oss som har funktionshinder går det snarare bakåt i utvecklingen. Osmidiga, halvdana och ogenomtänkta rutiner som hantearas av ofta inkompetenta och fördomsfulla människor. Det existerar inget som helst servicetänkande i detta system, nej, tvärtom. Nivån är att jag är objektet och skall vara tacksam för att över huvudtaget få komma ombord på planet.

Men Arlanda flygplats i det här exemplet, är bara en bekräftelse på den, som jag upplever, övergripande samhällssynen på människor med funktionshinder: Funktionshindrade människor ska inte vara delaktiga i allt i samhället. Varför ska vi behöva gå på restauranger? Varför ska vi behöva flyga? Varför ska vi behöva komma in i alla affärer? Ska det behöva vara så in i h-e kört att äntligen få stopp på diskrimineringen?

HELÉNA KARNSTRÖM*

ORDFÖRANDE STIL, STOCKHOLM

ILL: JENNY GUSTAVSSON EWERS

En sten kan användas på många olika sätt.

Den kan besitta en inre skönhet och mystik som får innehavaren att göra ett smycke av den eller sätta den på en piedestal.

Den kan bilda murar till värn och skydd mot väder och vind.

Den kan fästas i en slunga för att med list besegra en överlägsen motståndare, och den kan hamna som vapen i en destruktiv våldverkares hand, men vad kan en sten ha gemensamt med ett frågeformulär från

Statistiska centralbyrån?

En enkät om funktionshindrades levnadsvillkor gav anledning till följande funderingar.

Statistik är ett sätt att kommunicera och inte minst ett sätt att argumentera. Mot alla mer eller mindre känsloladdade utspel i en debatt eller en diskussion, hjälper det alltid att ha en färsk undersökning i rockärmen. En ovan debattör blir svarslös, men en luttrad politiker viftar avvärijande och konstaterar bara att den har han eller hon inte sett och fortsätter som om ingenting hade hänt.

Lögn, förbannad lögn och .. statistik, brukar man ibland säga. Att statistik är en realitet kan i alla fall Statistiska centralbyrån skriva under på. Detta affärsdrivande statliga verk med sina rötter ända från 1750-talet har till uppgift att förse staten med statistik på skilda områden, men utför också undersökningar på beställning. Mängden av siffermässig kartläggning av verkligheten håller oftast hög klass, men har på senare år, enligt verkets egen utsago tvingats ge avkall på kvaliteten p.g.a. nedskärningar.

Statistiken – detta matematiska verktygs ibland förödande auktoritet har sin grund i filosofiska resonemang från tiden efter första världskriget. Positivismen, anförd av den s.k.

Wien-kretsen, hävdade att verkligheten skulle gå att mäta och väga. Vetenskapen skulle ta avstånd från det metafysiska, andliga som irrelevant och utan betydelse.

Få idag vet att denna pragmatiska verklighetssyn faktiskt präglar det mesta av vår vardag i västerlandet.

Statistiska centralbyrån
Statistics Sweden
701 89 Örebro

Därför fyller jag inte i RFVs enkät

Så var det dags igen. Den här gången är det Statistiska centralbyrån som vill ha svar på frågor. Riksförsäkringsverket är uppdragsgivare och syftet är att kartlägga funktionshindrades levnadsvillkor. Man försäkrar att svararen förblir anonym, men några absoluta garantier lämnas inte. Uteblivna svar måste ju kunna spåras.

Syftet med enkäten är vagt angivet och i första utskicket anges inte med ett ord att deltagande är frivilligt. Det slumpmässiga urvalet har skett bland personer som har assistansersättning, bilstöd eller handikappersättning och lotten föll bl.a. på denna tidnings redaktör.

FÖRNEDRANDE ENKÄT

STILETTEN har tidigare publicerat delar av en, i vårt tycke, förnedrande och diskriminerande enkät som bl.a. handlade om funktionshindrade och deras eventuella inblandning i trafikolyckor. Enkäten var gjord av VTI, Väg och trafikforskningsinstitutet i Linköping, som redan tidigare fått kritik för sina tvivelaktiga vetenskapliga metoder. Vad vi erfarit har undersökningen lagts ned efter detta.

Socialstyrelsens förslag om ett personrelaterat register över ca 300 000 pensionärer och funktionshindrade i landet ligger i malpåse inför valet. Frågan är mycket känslig. Independent Li-

ving-rörelsen och STILETTEN har gång på gång krävt att dessa planer läggs ned. Jan Freeze, före detta datainspektionens chef, uttalade sin vrede i STILETTEN och många har upprörts och orots. Inte minst av den senaste tidens rubriker om register som kommit i orätta händer och om enskilda personer som därigenom drabbats. Kort sagt, det finns många anledningar till att jag och många med mig reagerade med taggarna utåt även på denna enkät.

FÄNGELSE

Andra har hävdat att just denna enkät är ganska harmlös och att man faktiskt måste använda sådana här vetenskapliga metoder för att t.ex. jämföra med andra grupper i samhället i syfte att åstadkomma förändringar till det bättre för den tillfrågade.

På sjuttioalet var människor beredda att krypa i fängelse eller betala dryga böter för att bojkotta den stora folk- och bostadsräkning som då genomfördes och var tvingande. Protesterna då, kan kanske hänföras och inskränkas till en allmän tidsanda av kritik mot samhället och dess institutioner, som en förklaring till att när denna trend ebbat ut, knappt någon ens höjer ögonbrynet inför de ibland mycket närgångna frågor som ställs i enkäter i dag.

Finns det då inte fog för det avståndstagande som jag och

många med mig känner inför dessa kartläggningar av ens vardag, eller är det bara ett uttryck för konspiratoriska hjärnspeken?

LÖGNER

"Det finns tre sorters lögner. Det finns lögn... Det finns förbannad lögn... Och så finns det statistik! Så inledde min statistiklärare, en av landets dåvarande främsta statistiker, den första lektionen i ämnet. Anförandet följdes av en konstpaus. Där borde ju ridån gått ner, men icke. Lektionerna fortsatte som om ingenting hade hänt. För visst är statistik en sanning och om inte så är det en påtaglig och ofrånkomlig realitet, åtminstone i vår del av världen.

MANIPULERING

Min erfarenhet blev i alla fall att detta instrument för att utforska verkligheten ger utomordentliga möjligheter att i varje led manipulera densamma.

Statistik är ett sätt att kommunicera och inte minst att argumentera. Med en färsk undersökning i rockärmen har man ett effektivt slagträ i debatten.

I bästa fall är undersökningens syfte att försöka ta reda på hur saker och ting verkligen förhåller sig, men i många fall är det snarare frågan om att bekräfta och bevisa det man redan trodde eller ville ha sagt.

I det första fallet är statistikens möjligheter lika många som dess

fallgropar. I det andra fallet ger samma fallgropar möjlighet att manipulera fram önskat resultat.

Vilka frågor är det som ställs, hur ställs de och i vilken form (per brev, per telefon, i personintervju o.s.v.)?

Hur ser urval och felmarginaller ut och, inte minst, hur presenteras resultatet?

Som illustration till det senare kan jag inte låta bli att minnas det klassiska exempel på argumentationsteknik som användes i sextiotalets läroböcker, i skuggan av det kalla kriget: En notis i sovjetisk press rapporterade om en idrottslig framgång. "Sovjetunionen belade en hedrande tredjep-lats medan USA bara kom trea från slutet". Kommentaren i läroboken var att tävlingen i verkligheten endast haft tre deltagande nationer. Sovjetunionen kom alltså sist och USA först.

Statistik är alltså, som beskrivning av verkligheten, en tvevelaktig metod, menar jag. Metoden hänför sig faktiskt till ett filosofiskt tänkande med sina fundament lagda någon gång i början av detta sekel, nämligen "positivismen".

POSITIVISMEN

Positivismen är en vetenskapsfilosofi som genomsyrar det mesta av politiskt, socialt och ekonomiskt, ja till och med kulturellt tänkande i de flesta av väst/industriländerna i dag, trots att filosofin för de flesta är okänd. Positivismen formulerades av den s.k. Wien-kretsen strax efter första världskriget. Man hävdade att verkligheten endast kunde beskrivas i mätbara termer som vikt, storlek, färg, form, kemiska och fysiska beståndsdelar, antal o.s.v. Den metafysiska världen, d.v.s. religion, mystik, konst och andra andliga världsuppfattningar, har inget med beskrivningen

av verkligheten att göra.

Denna resultatnriktade vetenskapssyn passar väl in i det moderna samhällets ekonomiska tänkande. Det förklarar också varför en psykologstudents trebetysuppsats är fylld med siffror och tabeller i stället för målade beskrivningar av komplicerade processer i känslolivet.

PASSA IN I SYSTEMET

De humanistiska vetenskapsinstitutionerna kämpar också följdriktigt för att omforma sina dicipliner så att de passar in i systemet, givetvis för att kunna åtnjuta bättre forskningsanslag.

Så har det t.ex. gjorts försök att statistiskt kartlägga intresse och omdöme kring konstutställningar och liknande. Men vad spelar svaret, nej, för roll på frågan: Var utställningen bra? om konstnärens verkliga ambition är att framkalla antipati och avståndstagande. Ett nej, betyder ju faktiskt att konstnären har lyckats med sitt syfte.

För några år sedan visades BBC-journalisten David Attenboroughs långa tv-serie om livets utveckling på jorden. I det sista programmet höll Attenborough fram en sten och sade att vetenskapsmännen har trott sig kunna ge svaret på denna stens existens genom att mäta, väga, bestämma färg och analysera dess kemiska beståndsdelar, men i dag är man inte nöjd. Det är något som saknas och idag arbetar man vidare på att lösa denna gåta, avslutade han.

DIS AV MYSTIK

Att gåtan är dramatiskt dold i ett dis av mystik och frågetecken i Attenboroughs framställning bidrar ytterligare till att fjärma oss tittare från en verklighet som egentligen inte är så komplicerad och vi tittare behöver faktiskt

inga experter för att förstå. Det är ju användandet av stenen som tillför den de slutliga väsentliga egenskaperna. En konstnär som ser dess inneboende skönhet lägger den kanske på fönsterbrädet, medan en desperat våldsbenägen inbrottstjuv kanske använder den som vapen. Stenen tillförs två helt olika och avgörande energier beroende på vem som använder den.

För ett antal år sedan kunde man presentera en person som nationalekonom i nyheterna i tv t.ex. I dag har vi snart sagt epitet på nästan varenda officiell ekonom som LO-ekonomen den och den, eller SAF-ekonomen den och den o.s.v. Man kan inte hänvisa till nationalekonomin som en objektiv vetenskap. Det är uppenbart att den politiska viljan påverkar vetenskapen och att det är på vilket sätt som densamma används och av vem som är avgörande.

STENEN SOM EXEMPEL

För att ta stenen som exempel igen. Låt säga att konstnärens sätt att hantera stenen är analogt med ett demokratiskt mönstersamhälle där alla är garanterade medborgerliga rättigheter. Kvar står ändå problemet med att kartlägga och bemöta olika grupper och individers behov. Som exempel på ett alternativt sätt att beskriva en grupp:s verklighet kan nämnas Bengt Lindkvists bemötanderedning, där man valde att göra en rad enskilda intervjuer med personer och deras erfarenheter som funktionshindre. Även det alternativet har sina brister.

I exemplet med stenen och inbrottstjuven blir parallellen inte svår att dra med fascism och tredje riket. Det var självklart inte så att alla judar plötsligt beordrades att bära en gul stjärna. Det hade föregåtts av en byråkratisk pro-

cess kombinerad med skickliga propagandistiska manövrer för att inte oroa och skapa panik.

DEN 11 SEPTEMBER

Händelserna den 11 september förra året är exempel på hur snabbt förändringar kan ske. En grupp somalier i Sverige löper risk att i allra värsta fall dömas på förhand p.g.a. att de finns med i ett amerikanskt register över tänkbara terrorister.

Men scenariet behöver inte alls vara så drastiskt. Redan i dag vägs i praktiken många svenskers medborgerliga rättigheter mot kostnader för samhället.

För att återgå till den aktuella enkäten. Insatt i detta sammanhang är den yttersta konsekvensen av den positivistiska vetenskapsfilosofin att direkt mätbara resultat som minskade eller ökade kostnader är avgörande för hur enkäten används i slutändan. Inte den ökade livskvalitet som funktionshindrade kanske skulle få i det fall enkäten användes till att förändra villkoren i positiv riktning. Tio års svångremspolitik har dessvärre visat det.

KOSTNADER ARGUMENT

Intressant är att notera att det avgörande argumentet för att idén med personlig assistans fick gehör hos politiker och tjänstemän, var kostnader, inte i första hand den ökade livskvaliteten.

Lokala försöksverksamheter som STIL i Stockholm och GIL i Göteborg hade visat att personlig assistans höjde, livskvaliteten för funktionshindrade, men också att skattepengar kunde sparas i jämförelse med tidigare system som t.ex. hemtjänst.

Med ovan redovisade skäl är det en självklarhet för mig att inte skriva på den här enkäten.

ROLAND EWERS*

Bemötandeutredningen – ett bra alternativ

Att det finns alternativa sätt att ta reda på hur verkligheten ser ut för att åstadkomma eventuella förändringar är t.ex. den uppmärksamade "Bemötandeutredningen" bevis för.

En orsak till att man valde en annan metod för utredningen var tror vi att Bengt Lindkvist som ledde undersökningen själv har erfarenheter av funktionshinder. Bengt Lindkvist var dessvärre på semester när vi sökte honom. Ann Jönsson sakkunnig på socialdepartementet som var med och arbetade med utredningen, bekräftar vårt antagande.

Ann Jönsson, politiskt sakkunnig på socialdepartementet, var en av de som arbetade med "Bemötandeutredningen":

– När vi satte igång den här utredningen insåg vi ganska snart att vi inte kunde sitta på något kontor och samla in data på traditionellt, berättar hon. Vi var tvungna att bege oss ut bland människor för att ta reda på hur man upplevde dessa frågor.

– Förutom det faktum att representanter från handikapporganisationer deltog aktivt i arbetet, bjöd vi via annonser i handikapppressen in människor att berätta om sina upplevelser.

– Hundratals människor svarade med brev och berättade om sina upplevelser. Det går ju inte att jämföra detta med en vanlig enkät. Här var ju människor mo-

tiverade och med på sina egna villkor.

– Vi intervjuade ett stort antal människor både funktionshindrade och människor, på försäkringskassor, kommuner o.s.v. Det gjorde att utredningen blev väldigt levande, nästan som en bok. Speciellt den delrapport som kallades "Kontrollerad och ifrågasatt".

– Utredningen har fått stor uppmärksamhet just därför att vi gick tillväga på det här sättet.

Tror du att det faktum att utredningens ansvarige Bengt Lindkvist själv har ett funktionshinder, har spelat en viss roll i sammanhanget?

– Alldeles självklart har det påverkat arbetsmetoden, säger Ann Jönsson.

RED*

FLERFUNKTIONS JATAB

019-611 65 01

Ringgatan 20, 703 42 Örebro

Så säger RFV om sin enkät

– Det är klart att en sådan här undersökning skapar oro, det räknaderiksförsäkringsverket med. Det säger Lars Grönvik, projektledare för enkäten "Levnadsvillkor för personer med funktionshinder".

Totalt 7 000 personer fick enkäten i sin brevlåda i februari. Det var ett urval av de 60 000 som fick bilstöd, handikappersättning, eller assistansersättning i augusti 2001.

Vad betyder sifferkoden för igenkänning av den person som fyller i? Hur hänger det ihop med att det utlovas att enkäten hantearas konfidentiellt och med största sekretess?

– Visst är enkätformulären numrerade och namn och adress har en koppling till kontrollnumret, men det är enbart för att kunna följa upp dem som inte svarat under första omgången. Siffrorna och namnen finns enbart på Statistiska centralbyrån, SCB, och inte hos uppdragsgivaren som är vi på riksförsäkringsverket, RFV, säger Lars Grönvik.

– Vi får falldata, och när det gäller de öppna frågorna får vi dem uppblandade och inte kopplade till siffermaterialet. Efter genomförd enkät sparas materialet ett tag på SCB, om man skulle behöva gå tillbaka och kontrollera. Till sist förstörs allt. Det är vårt uppdrag till SCB.

Innan enkäten skickades ut har riksförsäkringsverket tagit in synpunkter på frågorna från delar av handikapprörelsen genom den s.k. Handikappdelegationen.

– Vi fick in mycket synpunkter

också från privatpersoner. Så vi har ändrat många frågor efter deras påtalanden.

Men hur vågar RFV gå ut med en sådan här enkät efter all debatt kring socialstyrelsens förslag till handlingsplan för "övergång till individbaserad statistik över vård och omsorg om äldre och personer med funktionshinder"?

– Vår enkät är inte en grund för ett register, det är väl den stora skillnaden. Vi återkommer inte år från år med liknande frågor till samma enkätpersoner. Och observera att ifyllandet av enkäten är frivilligt.

Frivilligheten är dock inte särskilt tydlig i förtexten till enkäten. Där står det att: "Varje svar är viktigt för att studien ska bli så bra som möjligt. Vi är därför angelägna om att alla som har fått frågeformuläret besvarat det".

– Ja det är klart viktigt för oss att så många svar som möjligt kommer in. Ju färre svar, desto sämre tillförlitlighet.

Förstudien till enkätundersökningen om "Levnadsvillkor för personer med funktionshinder" genomfördes under hösten 2001 i form av en intervjuundersökning med 14 utvalda personer. Resultatet "Frihet och oberoende" publicerades i januari.

– Vi ville bland annat kvantifiera resultaten och de slutsatser vi drog där och det är därför vi nu gått ut till en större grupp.

RFV ger totalt uppemot 50 olika stödformer. I den här enkätundersökningen inriktar man sig

på tre av dessa, ämnade för funktionshindrade.

– Vi vill göra en utvärdering av stödformerna. Vi vet vad de funktionshindrade har, men vi vill se om stöden fungerar. Hur upplever de stödsystemet? Var assistansreformen lyckad? Det finns ju en del baksidor. Det är svårt att hitta assistenter, svårt att ställa krav på dem o.s.v.

Kan resultaten av enkäten leda till att RFV tar bort stödformer?

– Det är inte syftet med undersökningen. Syftet är att undersöka om stöden kan bidra till att uppfylla målen med den svenska handikapppolitiken. Frågan är snarare om stödet behöver förändras för att bättre kunna uppnå målen.

Med målen menar Grönvik målen i den nationella handlingsplanen som antogs i maj 2000. Det viktigaste är att försöka uppnå jämlikhet i levnadsvillkor, oberoende av funktionshinder.

– Genom enkäten hoppas vi kunna mäta levnadsvillkoren för funktionshindrade och jämföra dessa uppgifter med totalbefolkningen. Självbestämmandet är däremot omöjligt att mäta genom vår undersökning.

Den 15 mars var sista inlämningsdatum för enkäten. Resultaten presenteras i den årliga socialförsäkringsboken med årets tema "Leva med funktionshinder". Den publiceras i slutet av året, före ingången av handikappåret 2003.

HOLGER NILÉN

Furuboda

www.furuboda.se

Rekvirera

Program 2002

Långa och korta kurser

Rekreation

Läger

Så mycket mer än en

Folkhögskola

Tel: 044-781 46 00

...på lika villkor

Vid vår folkhögskola har vi kurser för Dig

- med läs- & skrivsvårigheter
- med förvärvad hjärnskada
- med synskada
- med psykiska funktionshinder

Ring eller skriv för mer information!

Kristinehamns Folkhögskola KPS

681 32 KRISTINEHAMN

Tel 0550-392 50 www.kps.liv.se

Landstinget
i Värmland

HANDIKAPPANPASSNING

i Bålsta

Vi anpassar och utrustar din
bil efter dina önskemål och behov.

Tel. 0171-583 50. 070-576 17 44

Fax. 0171-570 66

Helgövägen 1, 746 30 Bålsta

e-mail: handikappanpassning@inctv.com

SCB:s/RFV:s enkät om funktionshindrades levnadsvillkor kommer med all säkerhet att få en svarsprocent som hamnar inom felmarginalen.

När IL-rörelsen ställde sina sju angelägna frågor inför valet, var det dock bara 25% av landets skattebetalda riksdagledamöter som dristade sig till att svara.

Riksdagsenkäten finns på: www.bell.se/ilis

Annonsera i

ST ETTEN

Svensk Informationspartner AB

Tel. 031-91 58 55. e-mail. sinfo@telia.com

Det är vi som

HANDIKAPPANPASSAR

din bil...

INREDNINGSSPECIALISTEN FÖR BIL & BÅT

BIL-MARINTEXTIL

Låsblecksg 2, 589 41 Linköping Tel 013- 16 16 90

Tipsa

STILETTEN

0340-450 98

e-mail: roland.ewers@varberg.mail.telia.com

VAL 2002

Grundlagsskydd mot diskriminering av funktionshindrade bereds av regeringen

Det beskedet ges direkt av statsminister Göran Persson i den Riksdagsenkät, inför valet 2002 som Independent Living i Sverige nu färdigställt och som i sin helhet återfinns på webben.

Under oktober/november förra året skickade Independent Living i Sverige en enkät till samtliga riksdagsledamöter med sju frågor om handikapp-politiken. Vi fick många intressanta och lärorika svar som kommer att bli till stor hjälp för landets funktionshindrade och övriga intresserade av dessa frågor inför valet i höst.

Enkäten genomfördes för första gången inför valet 1998. Svarsfrekvensen i årets enkät påvisar precis som för fyra år sedan, mycket tydligt de enskilda riksdagsledamöternas inställning till riksdagens eget beslut om att vi har personval i Sverige.

– Efter mer än tio års kamp ser det nu äntligen ut som att Independent Living-rörelsens krav på skydd i grundlagen mot diskriminering av funktionshindrade är på väg att bli verklighet, säger Heléna Karnström, ordförande STIL, Stockholm.

Riksdagsenkäten finns på: www.bell.se/ilis

VAL 2002

Independent Living i Sverige skickade under oktober-november 2001 per postbrev och per e-post sju frågor om handikapp-politiken (se STILETTEN nr 4/01) till samtliga riksdagsledamöter, till ersättarna i riksdagen och till de sju riksdagspartiernas kanslier för centralt utarbetade svar. Som utgångspunkt har vi använt riksdagens senaste officiella förteckning över ledamöterna.

Utskicket följdes upp med ett antal påminnelser per telefon och per brev till de ledamöter som inte svarade innan den drygt månadslånga tidsfristen för att svara, gått ut. Så här lyder texten i vårt inledande brev till ledamöterna:

Arbetet med enkäten har inte haft vetenskapliga ambitioner utan den är gjord med syftet att ge så god information som möjligt till medlemmar i Independent Living och till allmänheten, med de blygsamma resurser som stått oss till buds. Observanta läsare vet t.ex. att Sveriges riksdag har 349 ledamöter och noterar att det är 370 personer som deltagit i enkäten. Förklaringen är att vi också har ställt frågorna till de ersättare som är registrerade och som hoppar in vid ordinarie ledamöts frånvaro.

För att tillfredsställa riksdagspartierna ställde vi också våra sju frågor direkt till respektive partisekreterare. Sex partier svarade genom sina riksdagskanslier. Ett parti – kristdemokraterna – inkom inte med något centralt utformat svar från sin partiorganisation. Vi har däremot noterat att partiledare Alf Svensson tillsammans med ett antal övriga kd-ledamöter lämnat identiska svar, varför detta svar redovisas som kristdemokraternas partisvar i detta material.

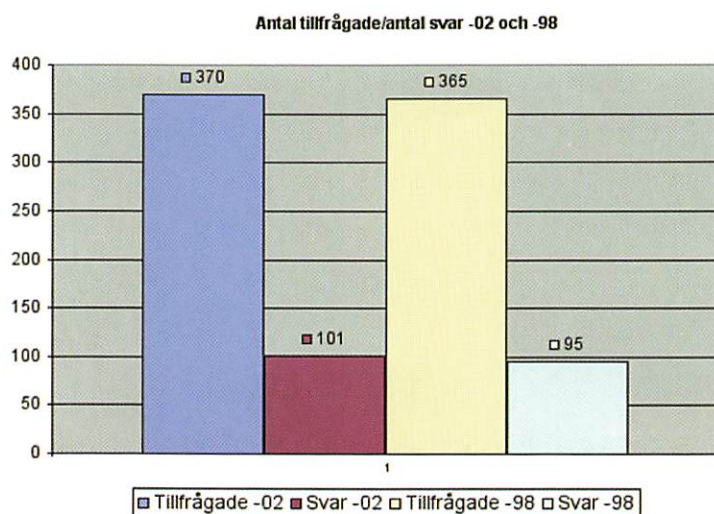
Värt att notera är att statsminister Göran Persson själv besvarat enkäten mycket utförligt, något som kanske kan väga upp den blygsamma svarsfrekvensen från de socialdemokratiska ledamöterna i riksdagen.

Svaren från de sju partierna redovisas under separat rubrik. Detta för att det kan vara av intresse att jämföra partiernas centralt skrivna svar med hur ledamöterna som svarat personligen, bemödat sig med att formulera egna svar.

Lite mer statistik:

Totalt har 27 procent av riksdagens ledamöter svarat (101 av 370 ledamöter/ersättare). Att det inte blev fler, har säkert flera förklaringar.

Vi kan t.ex. tänka oss att ledamöten inte haft tid att svara, att ledamöten är ointresserad av frågorna, att ledamöten inte tycker om att redovisa en egen åsikt inför det stundande personvalet, att ledamöten anser att det är partiet som ska svara centralt, att ledamöten tycker exakt som partiet

eller att ledamöten inte förstått eller tycker om innebörden av personvalet.

Vi kan också tänka oss att det utgått centrala direktiv till ledamöterna i vissa partier att inte svara personligen på våra frågor.

RESULTATET INFÖR VALET 2002

När vi tittar närmare på hur många av ledamöterna i respektive parti som har svarat, ser vi att högst svarsfrekvens har kristdemokraterna med 70 procent (31 av 44 har svarat). På andra plats återfinns folkpartiet med 65 procent (11 av 17 har svarat), följt av centerpartiet med 63 procent (12 av 19 har svarat), miljöpartiet med 28 procent (5 av 18 har svarat), moderaterna med 25 procent (21 av 82 har svarat), vänsterpartiet med 14 procent (6 av 44 har svarat) och slutligen socialdemokraterna med 11 procent (16 av 146 ledamöter har svarat).

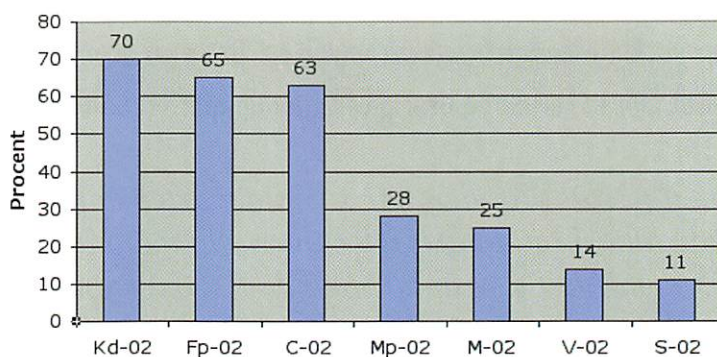
RESULTATET INFÖR FÖRRA VALET 1998 SOM JÄMFÖRELSE

Högst svarsfrekvens på vår enkät inför förra valet 1998 hade kristdemokraterna med 73 procent (11 av 15 svarade -98), moderaterna med 59 procent (47 av 80 svarade -98), folkpartiet med 50 procent (14 av 28 svarade -98), miljöpartiet med 42 procent (8 av 19 svarade -98), vänsterpartiet med 23 procent (5 av 22 svarade -98), centerpartiet med 11 procent (3 av 28 svarade -98) och slutligen socialdemokraterna med 4,5 procent (8 av 174 ledamöter svarade inför valet -98).

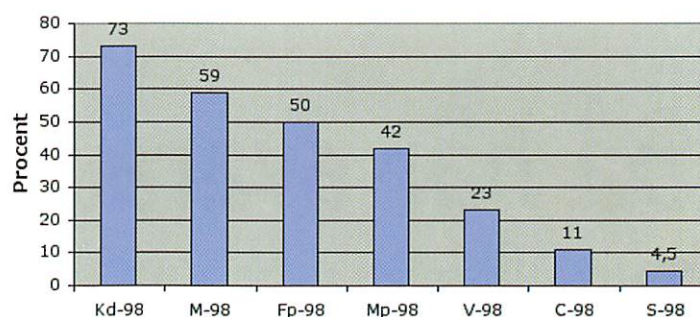
Många ledamöter inom samtliga partier har svarat individuellt och gett oss ofta spännande och lärorika svar. Andra har kopierat partiets centralt skrivna svar rakt av, eller justerat något i det centralt skrivna partisvaret och avgivit svaret som sitt eget.

Vill du läsa hela enkäten och

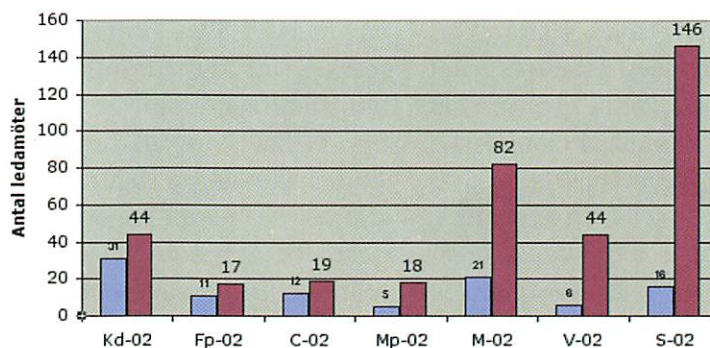
Ledamöternas svarsfrekvens -02

Ledamöternas svarsfrekvens -98

Antal svar i förhållande till tillfrågade ledamöter i varje parti

svaren från riksdagsledamöterna på papper i stället för via Internet och dator, hör av dig till Independent Living i Sverige/STIL på tel 08-506 221 50 (fax 08-506 221 70, texttelefon 08-506 221 75) och beställ ett exemplar. Priset för icke medlemmar i IL-kooperativen är 250 kr per ex. (cirka 400 sidor) och vi skickar häftet per postförskott så snart som möjligt efter din beställning. (Postens avgift tillkommer.)

Vi vill slutligen tacka alla riksdagsledamöter och riksdagspartier för er medverkan och hoppas att de avgivna svaren (och icke-

svaren!) kommer att ge vägledning för landets funktionshindrade medborgare och övriga intresserade av de här frågorna inför valet i september.

Claes Nydahl
Projektledare,
Independent Living i Sverige.

STILETTEN valde att i det här numret stanna upp vid fråga nummer 1 i enkäten. Den fråga som handlar om det här numrets tema – registrering och kartläggning av människor med funktionshinder. I nästa nummer återkommer vi till de andra frågorna i enkäten. Ett svar som vi emellertid fastnade alldeles särskilt för var statsminister Göran Perssons svar på fråga nummer fem. Det återger vi därför längst upp på sidan 17.

Vid ett flertal tillfällen har socialdepartementet föreslagit att det ska upprättas ett individbaserat dataregister över alla människor med funktionshinder i Sverige. Skälet till detta skulle vara att samhället "ska kunna ge bättre service". Det personnummerbaserade registret är tänkt att innehålla omfattande integritetskänslig information och ger "på köpet" naturligtvis också svar på vad varje registrerad individ "kostar" samhället. Hur ställer partiet sig till förslaget att ett register på individnivå ska upprättas över landets funktionshindrade?

Så här svarade partierna på

Socialdemokraterna

När det gäller den individbaserade statistiken, så har regeringen gett socialstyrelsen i uppdrag att analysera frågan om integritet och sekretess. Socialstyrelsen har lämnat sin rapport. Innan beslut fattas är detta en fråga som kräver noggranna överväganden. Kartläggningar av olika slag är många gånger mycket viktiga för att få en bild av förhållandena i vårt samhälle och för att kunna planera olika insatser. Handikapprörelsen har också vid flera tillfällen framfört att detta behöver göras, bl.a. för att få kunskap om funktionshindrades ekonomiska situation. Men eftersom det ofta handlar om mycket känslig information, är det av yttersta vikt att den enskilde är säker på att uppgifterna aldrig kan missbrukas eller någonsin användas på ett sätt som kan bli negativt eller kränka integriteten. Det får aldrig råda någon tveksamhet om detta.

Moderaterna

Moderata samlingspartiet är generellt sett emot individbaserade dataregister. Det gäller också de förslag om registrering av funktionshindrade som Ni hänvisar till. Vi har svårt att se hur detta skulle kunna ge bättre service eller över huvud taget vara till gagn för den som är funktionshindrad. Enligt vår mening skulle detta vara intrång i den personliga integriteten. Personlig registrering bör ske i så liten utsträckning som möjligt.

Centerpartiet

Jag tycker inte att ett individbaserat dataregister för funktionshindrade kan accepteras om inte den personliga integriteten kan garanteras.

Folkpartiet

ag gillar inte register. Det gör inte heller folkpartiet liberalerna, som är emot ett centralt register över alla handikappade. Det vore integritetskränkande och motsvarar heller inget starkt behov. När detta skrivs har något sådant förslag inte framlagts av regeringen och vi ska naturligtvis granska det om och när det kommer, men vår grundinställning är avvisande. I likhet med handikapprörelsen är vi för att staten, i meningens försäkringskassorna, ska ta över en större del av ansvaret för assistansersättningen. Det innebär självfallet att det på de statliga försäkringskassorna kommer att finnas förteckningar över personer som får sådan ersättning. Men något centralt register över dessa personer behövs inte.

Hela riksdagsenkäten
finns på: www.bell.se/ilis

Statsministerns svar på fråga 5

Naturligtvis anser jag inte att människor ska diskrimineras på grund av funktions-hinder. Regeringskansliet arbetar nu med att ta fram tilläggsdirektiv till 2001 års diskrimineringsutredning. Det handlar om att utreda möjligheterna till en generell lagstiftning mot diskriminering som omfattar alla eller flertalet diskrimineringsgrunder och samhälls-områden. Vi bereder nu också frågan om ändring i regeringsformen som rör diskriminering av personer med funktionshinder.

STILETTEN har bött Göran Persson om en intervju, men har vid denna tidningspressläggning ännu inte fått något svar. RED*

fråga 1 i enkäten

Vänsterpartiet

Vi anser att när det gäller register ska försiktighetsprincipen gälla. Ett register som kan nå ända ner till individnivå är helt förkastligt. Att föra sådana register anses inte relevant, det ger ingen ökad kunskap. I det diagnosregister som nu förs av socialstyrelsen nås olika diagnosgrupper vilket är av värde för forskning. Denna kunskap är nödvändig för att vid behov kunna vidta åtgärder. Integritetsfrågorna har hög prioritet i partiet och diskuteras ofta. Riksdagsgruppen har inte haft anledning att ta ställning till "ett individbaserat dataregister över funktionshindrade" Men med tanke på den ställning vi tagit när det gäller registrering av läkemedelsanvändning, registrering inom socialtjänsten och socialförsäkringen, inom arbetslivet och när det gäller kriminalvård och andra vårdformer kommer också ett dataregister över funktionshindrade att få ett ytterst svårt, för att inte säga negativt, mottagande.

Miljöpartiet

Vi kommer sannolikt inte att ställa oss bakom ett sådant förslag. I en sådan här fråga kommer vi i första hand att lyssna på de funktionshindrade och deras organisationer.

Kristdemokraterna

Frågan om individbaserade dataregister över funktionshindrade är politiskt kontroversiell då den berör relationen mellan stat och individ. Registren kan å ena sidan bidra till bättre service och kanske bättre uppföljning av kostnader, å andra sidan kan denna registerhantering uppfattas som ett intrång i den personliga friheten. Vid ett eventuellt upprättande av individbaserade personregister över funktionshindrade, måste den personliga integriteten värnas i första hand. Medicinska eller ekonomiska fördelar med ett individbaserat register måste ställas mot den personliga integriteten. och då bör den senare prioriteras.

Mullback Institutet,
Smedjegatan 15
546 31 Karlsborg
Tel: 0505-12070
info@mullback.nu

PROVA PÅ
KONDUKTIV PEDAGOGIK

KORTKURSER I
SOMMARKARLSBORG

Ta med familjen
under semestern

Konduktiv pedagogik:

En inlärningsmetod för barn och vuxna med CP-skada, Stroke och hjärnskada efter olycka.

Förstörre rörlighet, självkänsla och ökad kroppskänedom.

I en röd tegelvilla från 40-talet, alldeles i kanten av Pålsjö vackra bokskog i centrala Helsingborg, bor Anki Celanders med sin sambo Robert och deras fem lekfulla hundar. Sedan ett år tillbaka är Anki ordförande i HIL, Helsingborgs Independent Living.

– Jag var med och grundade HIL för tio år sedan. Det här känns som ett mycket angeläget och roligt uppdrag.

– Jag var i början av 90-talet socialt engagerad i en grupp med personer som alla hade grava funktionshinder. Gemensamt för oss var att vi hade hjälp från hemtjänsten och var trötta på att bli trampade på, säger Anki.

Tillsammans med mamman till en utvecklingsstörd pojke tog Anki initiativet att bilda HIL. Anki har sedan dess suttit med i styrelsen, först som vice ordförande och från förra året som ordförande.

SNABBT TRÅNGBODDA

– I mars 1993 blev vi ett fristående brukarkooperativ, med samma ideologiska grund som STIL, men med egen styrelse och egen administration. Från början hade HIL tio medlemmar och lika många anställda assistenter.

– Vi började försiktigt men redan efter ett par månader hade HIL 50 anställda assistenter.

HIL blev snabbt trångbodd i ett litet rum och med en tjej som skötte hela administrationen. I dag handlar kooperativet om 45 brukare och varje månad betalas det ut mellan 200 och 250 löner. Medlemmarna kommer på mötena och när det verkligen behövs ställer många upp, även om man kanske inte märker så mycket av engagemanget i det dagliga arbetet.

– Vi har inte behövt säga nej till någon på mycket lång tid,

Här fortsätter STILETTENS intervjuserie med tongivande personer i IL-rörelsen.

Anki Celanders, här tillsammans med en av ungvargarna i Kolmårdens djurpark. Foto: Gerry Görnerup

Anki tror på dialog

men vi vill egentligen inte bli så mycket större, eftersom man då tappar närhet och gemenskap. För att undvika att bli för stor, stöttar HIL gärna andra kooperativ som vill starta i närheten av Helsingborg. Exempelvis finns KIL (Kullabygdens Independent Living). De hade säte i Höganäs förut men har nu kansli i Helsingborg.

TRIVDES INTE I RH-KLASS

Anki är 36 år och har levt med sitt funktionshinder sedan barndomen.

– Jag lider av benskörhet och har sedan ett års ålder brutit armar och ben hur många gånger som helst. Jag vande mig aldrig och varje gång gjorde det lika ont.

Trots det kunde hon leva ett relativt normalt liv fram till

skolstarten då hon måste börja använda rullstol mer regelbundet. Då fick Anki också börja i en så kallad RH-klass för rörelsehindrade barn. Men hon trivdes inte. Efter ett par år blev hon integrerad i en vanlig klass.

– Det var så ovanligt på den tiden att utbildningsminister Ingvar Carlsson, blivande statsminister, kom ner för att titta på mig.

Det är klart, en helt normal barndom kunde det aldrig bli frågan om. Anki måste vara rädd om sina sköra ben och har aldrig spelat boll eller åkt skridskor.

– Men jag hävdade min rätt och var alltid med på gymnastiken utifrån mina förutsättningar. Något som inte var eller är en självklarhet, då många barn med funktionshinder får stå över gymnastiklektioner på grund av bris-

tande kunskap i anpassad gymnastik hos klass- och idrottslärare.

Själv har Anki sluppit vara beroende av hemtjänst eller behandlingshem, eftersom hon under hela uppväxten bodde hemma och senare i ett anpassat boende där hon kunde klara det mesta på egen hand, eller ibland anlita den personal som fanns till hands för övriga i huset.

– Nu hyr jag och min sambo min morfars tvåvåningshus av min mamma. Det är definitivt inte handikappanpassat, men passar oss utmärkt för övrigt. Här behöver jag dock assistans och har 235 timmar i månaden, framför allt förlagda till morgnar, kvällar och helger.

STORT HUNDINTRESSE

Ankis allra största intresse handlar om hundar. Hon är utbildad hundinstruktör och tillsammans med sin sambo driver hon Sundahundarpärlans Kennel. Här föder de upp Bichon Havanais och Bichon Frisé. En liten, glad och livlig hundras med ljus, lockig päls.

– Vi satsar på kvalitet och inte kvantitet. Det blir en kull om året, säger hon.

De fem egna hundarna kräver lagom mycket motion. Förutom en timmes promenad i skogen, då Anki kan använda sin eldrivna trehjuling, får de tillräckligt med syre och motion på den stora tomten.

– Mitt stora hundintresse gör att jag har lite speciella krav på mina assistenter. Många gånger behöver jag hjälp till exempel vid utställningar och då gäller det att assistenten även funkar med mina hundar.

Ankis sambo Robert är en av de anställda assistenterna.

– Vi tyckte att det var en bra lösning. Eftersom jag inte behö-

ver assistans mer än någon timme på morgonen och sedan klarar mig själv på jobbet, är lösningen även ett sätt att behålla integriteten.

Anki hävdar assistentens självbestämmande i sitt jobb.

– Jag petar inte i detaljer, utan tycker att resultatet är det viktiga. Assistentjobbet är ett svårt jobb och om assistenten trivs kanske de också stannar.

Det där att assistenten får synas men inte höras är jag inte riktigt medpå.

Inom HIL har ungefär hälften av brukarna någon form av utvecklingsstörning. Som arbetsledare företräds de av föräldrar, sysko eller någon god man.

– Från begynnelsen engagerade IL enbart människor som klarade av att ta kontrollen över sitt liv. De utvecklingsstörda har inte den förmågan och är en oskyddad grupp.

Anki menar att det största funktionshindret som man kan leva med, är en hjärnskada eller utvecklingsstörning som gör att man inte kan kommunicera med sin omgivning.

MÄNNISKORNA VÄXER

– Genom HIL ser jag hur de här människorna växer. De får ett större medinflytande och kan vara med när beslut ska fattas. Det är jätteroligt att se deras ökade livskvalitet.

Mamman som var med och startade HIL har en son som är utvecklingsstörd och Anki har sedan 80-talet arbetat inom FUB (Föreningen för Utvecklingsstörda Barn och ungdomar). Detta är säkert en av förklaringarna till att HIL har en något annan målgrupp än övriga IL-kooperativ i landet.

– Vi samarbetar mycket med handikapporganisationerna. Kan vi inte frälsa de egna får vi också

svårt att nå ut till övriga människor, säger Anki.

Hon tror på en dialog och tycker det är dumt att skapa motsättningar i onödan.

SVÅRARE ATT REKRYTERA

Brukarna inom HIL har tidigare inte haft några större problem att rekrytera assistenter, men det senaste året har det blivit lite kärvarer.

– Assistentjobbet är ett kvalificerat yrke som kräver väldigt speciella människor. Trots det kan vi inte erbjuda några riktigt rättvisa löner. Det kan vara en anledning till svårigheten.

Ofta är det unga människor som söker assistentjobben, vilket kan vara en nackdel då man måste vara färdig med sig själv och kunna sätta undan sina egna behov under arbetstiden.

– Det är viktigt att assistenten får utbildning men då i samarbete med brukaren. Behoven är så olika att det är svårt för en folkhögskola att ordna bra utbildningar med den kompetens som sedan kan komma att behövas. Ofta har de fel grundvärderingar med sig efter utbildningen.

För att nyrekrytera har man nu ett samarbete med arbetsförmedlingen i Helsingborg. Man har också presenterat HIL på en återkommande mässa som ordnas tillsammans med handikappörelsen i regionen vartannat år.

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Anki tycks vara en person som lyckas med konststycket att fylla dagarna med engagemang för både jobb och fritid, utan att för den skull verka stressad.

Hon arbetar heltid på FUB:s kansli, mestadels med ekonomiska frågor, driver sin kennel med stort engagemang och sitter även som vice ordförande i Helsingborgs samorganisation för handi-

kappfrågor.

– Jag finns på HIL:s stöd och råдавdelning en eftermiddag varannan vecka. Som ordförande blir det dessutom en hel del medlemsmöten och annat. Men ... det är roligt och uppdraget känns så viktigt att det inte upplevs som jobbigt.

Anki tycker det är viktigt att driva frågan om antidiskriminering inom IL.

ANTIDISKRIMINERING

– Det finns en lag om diskriminering i arbetslivet, men fortfarande diskrimineras funktionshindrade på fritiden.

Hon tror inte att diskrimineringen görs av elakhet utan lika ofta handlar om tanklöshet.

– Många förutsätter till exempel att tillgänglighet är något estetiskt fult. Men det behöver

Anki och hennes två äldsta hundar Lady och Bianca av rasen Bichon Frisé och Bichon Havanais. Foto: Robert Johansson

det inte vara. En anpassning kan göras varsamt och vackert. Det behöver inte heller vara dyrt.

Hon tycker att tillgänglighet borde vara en självklar del av ar-

kitektutbildningen.

– Lika naturligt som att nybyggnationer ska stå pall för storm eller brand, borde det vara att de är tillgängliga för alla. Även för oss som lever med någon typ av funktionshinder.

Dagligen driver hon många sådana vardagsnära frågor. Hon pratar om IL i alla möjliga sammanhang.

– De styrande får inte glömma bort oss, men för att inte uppfattas som en gnällig kravmaskin gäller det att kraven är vettiga och kan motiveras.

– Man får aldrig ge upp, säger hon övertygande.

MARIA JANSSON SJÖDIN

Utbildning till Personlig assistent

Ger en bred kunskap om olika handikapp och handikappades situation i dagens samhälle om kommunikation och assistans till människor med olika funktionshinder.

Kurstid sept 020902 - 030516 (35 kursveckor)
Sista ansökningsdag **30 april**

Distanskurs:

Teknik i vardagen

Ettårig IT-kurs. Riktat sig i första hand till vuxna med rörelsehinder.

Sista ansökningsdag **31 maj**

Tel: 0581-89 100

Hemsida: www.fellingsbro.fhsk.se

Fellingsbro folkhögskola
ÖREBRO LÄNS LANDSTING

**MER KUNSKAP
MER TANKE
MER LIV**

Rehabilitering och rekreation

Under hela året finns det möjlighet att komma till Valjeviken på rehabiliterings- och rekreationsvistelse. Vanligtvis är du här två till tre veckor där tonvikten läggs på dina önskemål och syfte med vistelsen.

Diagnoskurser

NMD 25/2-9/3
ALS 11-23/3 & 7/10-19/11
Parkinson 8-27/4 11-30/11
MS ung 13/5-1/6
Narkolepsi 9-12/5
Ataxi 3-15/6
Stroke 26/8-14/9
MS 16/9-5/10 & 2-21/12

Välkommen !

www.valjeviken.k.se

Valjeviken, Box 94, 294 22 Sölvesborg
Tfn 0456-151 15 Fax 0456-418 80
info@valjeviken.k.se

Personlig assistans på nätet

Fredrik Arvidsson har startat ett diskussionsforum för personliga assistenter. Han har själv arbetat som personlig assistent i två år och trivs bra med jobbet. Han tycker att arbetet är utvecklande, men att det samtidigt kan variera mycket beroende på vem man arbetar för.

Fredrik har startat forumet dels för att han anser att möjligheten att träffa kolleger är liten, dels att bristen på kunskap om rättigheter, regler och avtal är stor bland personliga assistenter.

Han tror att svårigheten att rekrytera personliga assistenter beror på att lönen är låg och att det ofta saknas anställningstrygghet. Dödsfall, sjukdom eller missnöje från brukaren kan leda till att man mister jobbet.

I forumet diskuteras bland annat fackliga frågor, utbildning, lön och svåra situationer som uppkommer i arbetet. Fredrik godkänner inläggen innan de publiceras och håller hårt på att sekretessreglerna följs.

Jag får en pratstund per telefon.

Fredrik känner inte till historien bakom assistansreformens till-

komst. Han har just i dagarna lagt till en länk till STIL på sin hemsida.

Jag berättar summariskt om att de ursprungliga idéerna till personlig assistans kom från en liten grupp brukare som var trötta på den traditionella hemtjänsten. Hur nästan tio års verksamhet slutligen blev alla behövandes rättighet genom LASS/LSS-reformen. Hur kommunerna i de flesta fall döpte om en del av sin hemtjänststruktur till personlig assistans. Att intentionerna från början var att vi som brukare ville ha makt över våra liv och att vi därmed var beredda att ta vårt ansvar, eftersom vi är de verkliga experterna på våra behov, inte vård- eller omsorgsapparaten.

Jag berättade att vi därför gått samman i kooperativ som STIL, GIL och HIL. För att lösa gemensamma administrativa problem och för att stötta varandra i våra nya roller som arbetsgivare och arbetsledare. Att vi gemensamt äger våra kooperativ och att vi hade demokratiskt medinflytande över besluten.

Fredrik undrade varför inte fler hade valt det alternativet och jag svarade att det berodde på att vi inte haft resurser att nå ut med information till den berörda gruppen. Som det nu har blivit ser många (75 procent av personlig assistans sker idag i kommunal regi) det på sin höjd att den kommunala servicen har blivit lite bättre.

Jag hävdade att det förhållandet att vi i våra kooperativ själva är arbetsledare och arbetsgivare, borde ge konsekvenser även för den anställda assistenten.

Fredrik konstaterade att han själv är anställd av kommunen och att brukaren själv väljer sin assistent. Han bad mig att återkomma med mer information om vår syn på personlig assistans och jag lovar att göra det, men tills vidare hänvisar jag till STIL:s hemsida: www.stil.se för information om Independent Living-rörelsens sätt att ordna personlig assistans. Adressen till assistentforumet är: www.personligassistent.com.

RED*

Bra förslag från RFV

Björn Jidéus verksamhetsledare i STIL välkomnar RFVs förslag till ändringar i LSS-reformen. De sparar både tid pengar och kraft för alla parter.

Man ska bl.a. få möjlighet att variera uttag av assistanstimmar. Assistansersättning ska beviljas under längst tolv månader. Idag beviljas assistans för ett visst antal timmar per vecka, månad eller för längre tid, dock längst för sex månader. RFV:s förslag

innebär att den enskilde lättare kan variera assistansen efter behov och situation. Det blir möjligt att variera uttaget av de beviljade timmarna under ett helt år. Vidare ska lagtexten tydligt klargöra att en assistanstimme kan innebära assistansersättning för mer än en timme. Till exempel när den enskilde behöver hjälp av två assistenter samtidigt. Därmed ska det verkliga behovet av assistans ligga till grund för

bedömning av assistansersättningen.

Beslut om assistansersättning ska gälla tills vidare. Detta innebär att den enskilde inte behöver känna sig ifrågasatt vartannat år vid den prövning som Försäkringskassan gör. Det är sällan en omprövning leder till någon förändring i assistansersättningen.

RED*

Rekrytering av pers

Regeringen tillsatte i våras en arbetsgrupp som skulle titta på förutsättningarna för att underlätta rekrytering av personliga assistenter. Resultatet av gruppens arbete med förslag till åtgärder lämnades till socialdepartementet i december 2000.

Arbetsgruppens förutsättningar och sammansättning har tidigare beskrivits i STILETTEN och vi återkommer därför endast till tillvägagångssätt och resultat.

Två enkäter till assistansordnare genomfördes för att se hur förutsättningarna för rekrytering av assistenter ser ut i dag. Den ena gick ut till ett urval av kommuner och den andra till kooperativ, andra företag och brukare som är arbetsgivare för assistenter. 303 kommuner/kommundelar och 81 andra arbetsgivare bevakade enkäten. Varje arbetsgivare räknas som ett svar, oavsett hur många anställda man har, vilket innebär att de små arbetsgivarna dominerar resultatet.

Arbetsgruppen har belyst de kvalitetskrav som brukaren kan ställa på sin personliga assistans och som självklart inverkar på rekryteringen av assistenter.

Totalt arbetar ca 40 000 personer som personliga assistenter (i fortsättningen förkortat PE) i Sverige. Arbetsgruppen har tittat på deras arbetsförhållanden och de olika avtal som gäller på arbetsmarknaden. De flesta är kommunalt anställda. Arbetsmiljöfrågor har ägnats stor uppmärksamhet, liksom arbetsledarrollen som för de allra flesta assistenter är oklar.

Enligt arbetsgivarenkäten är det följande faktorer som genomgående är viktiga för att underlätta rekrytering av PE: Lön, an-

ställningstrygghet, yrkesroll, utbildning och arbetsledning.

Arbetsgruppens förslag begränsas av regeringens direktiv att förslagen inte får vara kostnadshöjande. Trots detta har gruppen föreslagit några åtgärder som kräver finansiering.

ASSISTANSERSÄTTNING

I SAMBAND MED DÖDSFALL

I dag är det mycket oklart vad som gäller när en assistent måste sägas upp på grund av att brukaren avlider. Arbetsgruppen föreslår en minsta uppsägningstid på en månad och att assistansersättningen ska täcka arbetsgivarens faktiska kostnader för detta.

ASSISTANS I SAMBAND MED SJUKHUSVISTELSE

Enligt lagen ska i dag ingen assistansersättning lämnas när brukaren vårdas på institution. Om man har särskilda skäl ska man få assistans under kortare vistelse på sjukhus, vilket brukar innebära endast några veckor. Detta är i dag en otrygghet för både brukare och assistenter.

Arbetsgruppen föreslår en lagändring så att assistansersättning ska lämnas för assistans utförd på institution under högst tre månader.

LÖNEVILLKOR FÖR

PERSONLIGA ASSISTENTER

Arbetsgruppen kan inte ge anvis-

ningar om personliga assistenters individuella löner. Dessa fastställs genom förhandlingar och avtal, men lönenivån beror naturligtvis i stort på assistansersättningen.

Arbetsgruppen anser att det är angeläget att revidera grunderna för lönesättningen av PE. Den nuvarande principen bygger på en jämförelse med vårdbiträden i hemtjänsten, vilket arbetsgruppen anser olämpligt. Det råder så stora skillnader i arbetsvillkor och uppgifter för vårdbiträden och PE att jämförelsen inte alls är relevant. Det finns inte något annat yrke på arbetsmarknaden som gruppen finner lämpligt som jämförelseobjekt, men arbetsgruppen vill betona att kraven på en PE är högt ställda. För att i framtiden kunna rekrytera och behålla de PE som är mest kvalificerade och lämpliga för yrket behöver lönenivån höjas.

UTBILDNING FÖR

PERSONLIGA ASSISTENTER

Bra utbildningar – grundutbildning, introduktionsutbildningar och fortbildningar av olika slag – ökar kvaliteten i assistansen, förbättrar arbetsvillkoren för PE och stärker yrkets status.

Arbetsgruppen föreslår att det ska påbörjas ett arbete med att utveckla en vägledning ett kunskapsunderlag kring personlig assistans (i fortsättningen förkortat PA). Detta arbete bör föras i

onliga assistenter

ett samspel mellan olika parter och med IfA och med föreningen JAG som motorer. Denna grupp skulle kunna vara ett lämpligt forum för en dialog med utbildningsanordnare när det gäller att diskutera olika utbildningars utformning.

FÖRSTÄRKT KUNSKAPSUTVECKLING OCH FORSKNING

PA enligt LSS är en internationellt sett unik företeelse. Trots detta är forskning på området ytterst begränsad.

Arbetsgruppen anser att kunskapsutveckling och forskning är nödvändig för att utveckla verksamheten och stärka kvaliteten på assistansen och för att höja statusen på yrket. Arbetsgruppen föreslår regeringen att ge Forskningsrådet för Arbetsliv och Socialvetenskap, FAS, i uppdrag att komplettera forskningsprogrammet med angelägna forskningsområden med anknytning till PA. Arbetet bör bedrivas i kontakt med företrädare för brukarorganisationer och assistansanordnare.

INFORMATIONSSATSNING

OM YRKET PERSONLIG ASSISTENT

Arbetsgruppen anser att det finns ett uppenbart behov av informationsinsatser där assistansyrkets karaktär och innehåll kan beskrivas på ett sakligt sätt. Intensiva informationsinsatser skulle behöva göras för att skapa intresse och för att underlätta den framtida rekryteringen.

Arbetsgruppen föreslår ett informationsprojekt med exempelvis annonsering i pressen och inslag i tv, som genomförs i två steg med visst uppehåll emellan.

IfA och föreningen JAG är lämpliga att genomföra projektet i samverkan med berörda myndigheter och övriga organisationer.

VÄGLEDNING OCH KUNSKAPSUNDERLAG TILL ARBETSGIVARE

Den kartläggning som arbetsgruppen gjort visar att kunskap och information om assistansens regler och villkor ibland saknas hos arbetsgivare till PE. Det finns ett stort behov av tips, stöd och vägledning åt arbetsgivarna. Detta är viktigt för att höja assistansyrkets status och förbättra arbetsvillkoren för de personliga assistenterna.

Arbetsgruppen föreslår att det genomförs ett projekt med att ta fram och sammanställa kunskap och vägledning som når ut till både arbetsgivare och brukare via t.ex. en konferensserie och hemsida. Arbetsgruppen föreslår att IfA och föreningen JAG ges ansvaret att hålla samman och driva projektet, som ska arbeta med en bred förankring hos myndigheter och berörda organisationer.

UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING MED FOKUS PÅ REKRYTERING

Arbetsgruppen anser att rekryteringsfrågan i framtiden tydligare än hittills ska tas upp av myndigheter och organisationer vid uppföljning och utvärdering av assistansreformen. Det gäller socialstyrelsen, riksförsäkringsverket, Arbetsmiljöverket samt centrala arbetsgivar-, arbetstagar- och brukarorganisationer.

TILLSYN INOM

ARBETSMILJÖOMRÅDET

Självklart är arbetsmiljöförhållandena viktiga för möjligheterna

att rekrytera PE. Arbetsgruppens bild är att det i de flesta fall fungerar tillfredsställande men att det i vissa fall finns brister, exempelvis i systematiskt arbetsmiljöarbete, arbetsledning och otydliga anvisningar när det gäller arbetsuppgifter och arbetsinnehåll. En del av detta kan säkert åtgärdas på sikt genom det föreslagna projektet med vägledning och kunskapsspridning till assistansanordnare. Men det krävs ytterligare insatser. Arbetsmiljöverket utövar tillsyn inom arbetsmiljöområdet och har en hög ambitionsnivå i sina insatser inom området PA.

VISSA HJÄLPMEDEL I SAMBAND MED PERSONLIG ASSISTANS

I vissa delar av landet råder oklarheter när det gäller ansvaret att bekosta hjälpmedel i bostaden när man har PA. Det innebär långvariga diskussioner i enskilda landsting och kommuner för brukare som väljer en annan assistansanordnare än kommunen.

Arbetsgruppen anser att den nuvarande situationen är helt oacceptabel. Utöver att den rent allmänt påverkar livskvaliteten för enskilda brukare, kan den få konsekvenser som försämrar arbetsmiljön och arbetssituationen i stort för PE. Därför finns det ett samband mellan denna fråga och frågan om rekrytering av PE.

RED*

Källa Jagaren organ för föreningen JAG, Jämlikhet, Assistans, Gemenskap

Nu skiter jag i jantelagen!

För drygt tio år sedan förändrades livet för Gunilla Markevärn dramatiskt. Efter en rad motgångar och underliga bemötanden från sjukvården håller hon nu på att bygga upp sitt självförtroende igen, bland annat genom att skriva.

– Nu skiter jag i jantelagen. Det är roligt att andra ska läsa det som jag tidigare lagt i byrålådan, skrattar hon.

Gunilla Markevärn, 48 år, är grundskoleläraren som älskade sitt jobb som speciallärare på högstadiet i Härnösand, men som efter en tids sjukdom fick papper på att det inte fanns något jobb som hon skulle klara av inom kommunen.

– Jag vill jobba. Jag har alltid tyckt om att arbeta med ungdomar och att handskas med deras speciella problem, säger hon.

Men ... enligt försäkringskas-

sa och arbetsgivare duger hon inte längre till det. De har tillsammans fått till stånd en förtidspensionering.

Gunilla håller sig sysselsatt ändå. Utan avlönat arbete.

STILETTEN träffade henne vid bassängkanten på rehabiliteringskliniken i Härnösand. Där gymnastiserar hon tre förmiddagar varje vecka. På distans går hon kursen ”Kreativt skrivande”. Hon har genomfört en utbildning i mental träning och ägnar mycket tid åt hantverk av olika slag. Också skriver hon. En liten stund varje dag.

MÄRKLIG HISTORIA

Gunillas historia är märkelig och tragisk ur många hänseenden.

Gunilla och hennes make är naturintresserade. De brukade på helgerna ta timslånga promenader på Härnön.

– En söndag i slutet av april hade jag som en hinna för ögonen. Jag såg dåligt och snubblade ofta, speciellt när vi skulle ta oss över ett klapperstensfält, minns Gunilla.

Morgonen efter när hon undervisade, märkte hon hur synförmågan hade begränsats.

– Jag trodde först att jag hade fått en tumör!

Steg för steg försämrades synen och den fjärde juli blev hon helt blind.

– Det var en fruktansvärd upplevelse, ändå fick jag inget stöd från sjukvården.

Med målinriktad träning lärde hon sig handskas med sin blindhet, genom att varje dag lära sig att utföra en ny praktisk handling.

BÖRjade med att koka kaffe

– Jag började med att koka kaffe,

ler Gunilla åt sin egen prioritering.

Nästa chock kom när hon efter flera månader fick konstiga smärtor i hela kroppen och ganska snart var förlamad.

– På sjukhuset trodde de mig inte. Jag fick inte duscha om jag inte tog mig till duschen på egen hand. Jag hade tre liter urin i blåsan innan de hjälpte mig att tömma den.

Efter två veckor och mycket osämja kom Gunilla till region-sjukhuset i Umeå.

– Där konstaterades ELS, en ovanlig reumatisk sjukdom och jag fick behandling.

Hon tillfrisknade något men började gå upp katastrofalt mycket i vikt.

– Jag är 1,66 lång och vägde som mest 170 kilo. Du kan ju tänka dig hur skelettet mår av den belastningen.

RYMDE FRÅN SJUKHUSET

Tillbaka i Härnösand på den geriatriska rehabiliteringen, 38 år gammal och i kris, fick Gunilla veta att hon var en osjälvständig människa.

– Jag fick inte ta emot besök på dagtid och skötte jag mig inte drog personalen ur larmklockan.

Efter två veckor rymde Gunilla från sjukhuset med hjälp av sin man.

En arbetsterapeut såg till att Gunilla fick träna hemma.

Det var en sorg att bli blind, rörelsehandikappad och ... förtidspensionerad. Allt på mycket kort tid.

Så småningom har Gunilla dock accepterat sitt nya liv.

– Jag har en underbar man och en vuxen son som hjälpt mig mycket.

Assistans har Gunilla tio timmar per dygn.

– Jag har skrivit även tidigare men ingen har fått läsa det jag har åstadkommit. Det har hamnat i den berömda byrålådan. Nu ska det fram i ljuset. Det kan nog bli både en och två böcker vad det lider. Jag har bland annat en deckare på gång. De som läst den gillar vad jag har skrivit.

Gunilla har fått hjälp med att sortera sina texter, eftersom hon inte ser att göra det själv.

NOVELLER OCH DIKTER

– Det mest privata har jag lagt åt sidan. Resten handlar om mig, om att ha assistent, om samhället, om att växa som människa. Det är både noveller och dikter. Gunilla har blivit besviken på många människor under de gångna åren.

– Man möts av så mycket dumhet. Jag trodde att vi hade större välfärd i Sverige och plats

för mer empati än vad som är fallet. Ibland när det har varit svårt, har jag undrat vart alla intelligenta människor har tagit vägen.

Gunillas sjukdom går att påverka och hon har en förhoppning om att bli bättre. Hon har tydliga mål för den närmsta framtiden. Ett projekt varje månad ska hon genomföra. I januari medverkade hon exempelvis i lokalradion där hon skrev dagbok.

UTOMHUSBAD

– Nu håller jag på att arbeta för ett utomhusbad för funktionshindrade. Det ligger en skrivelse hos fritidsnämnden nu, säger hon.

Sedan Gunilla blev sjuk har hon endast badat på offentlig badstrand en gång, och det var på Gotland.

– Jag skulle vilja veta hur andra kommuner har ordnat det med utomhusbad för funktionshindrade? Jag skulle vara tacksam om andra medlemmar i STIL hörde av sig till mig och berättade.

Motionsbadet är slut för den här gången. Datorn väntar och kampen, på olika områden, fortsätter för Gunilla.

TEXT OCH BILD:
MARIA JANSSON SJÖDIN

Fartfylld frihet

Handikappanpassning av ALLA sorters bilar!

Besök oss på Omsorgsmässan 2002 i Sollentuna 9-11 april

Permobil Autotech AB

Timrå 060-59 59 00 • Stockholm • 08-747 78 40 • Jönköping 036-37 17 99 • Borås 033-13 16 34

www.permobil.se/autotech

Från Gunillas skivareverkstad

Jag tycker inte om att sitta i rullstolen.

Den ger mig en känsla av instängdhet.

Och förresten har jag suttit i den hela helgen eftersom jag varit på kurs.

Jag går en "starta eget" - kurs.

Kursen är två dagar i veckan under fem veckor.

Den ingår i kommunens utvecklingsprojekt för sina anställda.

Jag har krigat mig till att få gå den.

Att kriga, att strida eller böna och be, tycks vara de handikappades lott i det här landet.

Jag har inte vant mig än, trots att jag har varit blind i sju och ett halvt år och att det gått sex år sedan jag var tvungen att sätta mig i rullstolen.

Det har också varit en tuff tid.

Det har också varit en tid av mycket kärlek.

En förvirrad tid och en viktig tid.

En sak är i alla fall säker:

Det är betydligt lättare att skilja på viktigt och oviktigt nu för tiden.

Dessutom är jag en betydligt tuffare tjej i dag.

GUNILLA MARKEVÄRN*

Lördag kväll i lugn och ro.

Skönt med en vilodag emellanåt.

En dag utan stridsyx och kniv.

En dag utan att behöva kämpa för mina rättigheter.

I går var en mörk dag vad det gäller det.

Av vilken anledning ska man som handikappad behöva möta så mycket inkompetens?

Jag blir ofta fundersam.

Kan det vara likadant i alla Sveriges kommuner?

Man blir också generad som kvinna när denna inkompetens innehas av kvinnor på mellancheftsnivåer.

Dumhet, inkompetens, lögn.

Vissa tycks vara professionella endast i två avseenden.

Att ständigt skylla ifrån sig och att vara ständigt oanträffbara.

Det förvånar mig inte ett dugg att förvaltningskostnaderna stiger i höjden.

Härnösands kommun skulle tjäna mycket på att byta ut en del av sin personal.

En gång ansökte jag om ett tillfälligt uttag på fyra extra timmar assistans för en dagsresa till Örnsköldsvik.

Detta renderade i att tre kvinnliga tjänstemän på socialkontoret, sammanträdde tre gånger för att ta beslut i frågan.

Därefter fick jag avslag av kostnadsskäl.

Och så är de dumma nog att berätta sådana här saker.

Sancta simplicitas.

Det fanns i min ungdom en radioserie som hette: I plommonstop och paraply.

Den handlade om en totalt överflödigt byråkratisk enhet inom staten.

Radioserien var givetvis behäftad med oerhört mycket mer humor. Denna humörlöshet som dessa kommunala damer har, är bara en del i deras totala tjänstehandikapp.

De är två som agerar ute på fältet.

Den tredje, hon som beviljar assistenttimmar, gör av princip aldrig hembesök.

Hon känner alltså inte ens till utseendet på de personer som hon mer eller mindre sätter sig till doms över.

En av damerna behärskar inte de fyra räknesätten, vilket leder till upprepade misstag och tankefel från hennes sida.

Samma donna är dessutom ofta otrevlig. Hon är också kolerisk. Oj då.

Jag nickade tydligen till.

Mitt i meningen.

Att man kan bli trött.

För mindre.

GUNILLA MARKEVÄRN*

TRAPP- JÄM- NING				PÅ VÄG	BETYG	KARADE	NÖD- LARM			KORT LÄ- KARE
LONDON- DEL	EGET INFLY- TANDE			TREAR- MAD				ÅÅÅÅ		
	SNÖ- SLASK				SKÅNEDY					
	GÖR BILD					MÄRKE		BEFÄL		YTA
	STAPEL									
LYFTER			PÅLÄGG		KÄR HÄST	HÖGT- ELLER LÄGT SATT				
	UTARMAS			PREPO- SITION	VENER	PÅ SÄL- LAD		VEIT	GÖR SNÖ	
	TILLTAL									
JULTID			MOBIL- SAMTAL				IR			TU
			I PLÅT							
ILLA- LUK- TANDE OKÄND				AKTU- ELLT EVENE- MANG	LÅGPRIS					
	TRE- FÄR- GAD						PÅ		.ITU	
	Roland Ewers Bild: Jenny Gustavsson Ewers	PÅ ENG- ELSKT KALAS							VAT- TEN- DRAG	

Ett hemkokt korsord att bita tänderna i aprilryan. Ordet vi söker är ett vanligt ord i denna tidnings vokabulär. De tio först öppnade rätta lösningarna belönas med vardera två trisslotter. Sänd oss svaret före 25 maj till STILETTEN, Johan Sjögren, STIL, Bondegatan 39, 116 33 Stockholm. Märk kuvertet KORSORD.

"Nu får du försöka & jag ska hjälpa dig med den här enkäten! Nån kan du väl svara på i alla fall!"

"Finns det någon i ditt bostadsområde som du brukar utbyta småtjänster med, tex. genom att hjälpa varandra med blomvattning eller lån av små saker? 1. Ja, flera personer/familjer 2. Ja, en